

bleven en temmelig betydelig handelsstad; derom vidner bl. a. kong Eysteins havneanlæg ved Agdanes ved indløbet til Trondhjemsfjorden¹⁾. Og i 1177 møder vi de første tegn til en handel i det store af Nidaros's borgere²⁾. Sverre mødte ved *Rauðabjörg* (i Stadsbygden) 50³⁾ handelskibe. „Men kongen vilde ikke binde an med dem; thi det var alt-sammen kjøbmænd, som var komne fra Vaage. Men kong Sverre vilde aldrig gjøre nogen handelsmand men“. Dog er det egentlig først fra Haakon Haakonssøns tid, at en virkelig norsk handelsstand skriver sig. I den ældre Bylov, der — som nævnt — er skreven for Nidaros, findes der en bestemmelse, som vistnok ikke kan være ældre end fra Haakon Haakonssøn, om at alle mænd som boede indenfor byens mure, skulde regnes for lige, lendermand og frigiven.⁴⁾ „Byens luft var fri“, som det hed. Ved denne tid er det ogsaa, at byerne begynder at faa sin særegne forfatning og styrelse adskilt fra det omgivende landdistrikt. Grundlaget for en norsk borgerstand var dermed givet. Dermed var ogsaa de første betingelser for handel i det store i Norges byer der. Især efter Skules fald, da der igjen kom fredelige tider i landet, maa handelen have taget et vældigt opsving. Det blev en ren modesag at gaa til handelen. Alle, baade rige og fattige, vilde drage i kjøbfærd, enten som eiere af egne skibe eller i det mindste som parthavere ombord paa andres. Tilslut gik det saa vidt, at det blev vanskeligt at faa den nødvendige arbejdshjælp paa landet. Kong Haakon maatte skride ind og forbyde folk, som eiede mindre end tre mark, at fare i kjøbfærd om sommeren. Om vinteren derimod, da der ikke trængtes nogen arbejdshjælp, stod det frit for enhver at drive handel. At disse forhold ikke mindst har gjort sig gjældende i det Trondhjemske, viser sig tydelig derved, at forordningen første gang findes indtagen i den ældre Frostatingslov (kap. *um vinnu*) for derfra at gjentages i Landsloven og den yngre Bylov. I „Kongespeilet“, som ogsaa er fra Haakon Haakonssøns tid, kan vi tydelig se, hvorledes den gamle og den nye tid mødes. Endnu er det almindeligt, at „de bedste mænd“ (=: stormænd) gaar til handelen, folk for hvem handel dog aldrig kunde

1) Morkinskinna s. 166 og 187.

2) Fornm. sögur VIII s. 40 k. 15.

3) Varianterne har 40 og 9.

4) N. G. L. I s. 314 (Bj. II 47).

blive andet end en bisag; thi den norske adels stilling har aldrig beroet paa andet end paa jordeiendommen. Og „Kongespeilet“s høibyrdiske forfatter taler med foragt om smaakjøbmændene, *mangarar* og *falsarar*, som han kalder dem. Men samtidig ser vi, at der i byerne fandtes virkelige kjøbmænd i det store, skibsrhedere og bankierer, folk hos hvem man fordelagtig kunde anbringe sin kapital.

Det var særlig i Bergen, Norges første handelsstad, at disse strømninger gjorde sig gjældende; men ogsaa ellers rundt om i landet ser vi det samme, i Oslo og Tønsberg som i Nidaros.

II.

NIDAROS'S HANDEL I DET 12TE OG I FØRSTE HALVDEL AF DET 13DE AARHUNDREDE.

Nidaros maa i løbet af det 13de aarhundrede være vokset op til en temmelig betydelig stad med handel baade paa indland og udland. Derom vidner bl. a. Haakon Haakonssøns omsorg for havneforholdene ved Agdanes.¹⁾

Den myntret, som erkebiskopen fik af Haakon Haakonssøn, maa ogsaa have hjulpet meget til byens økonomiske opkomst. Især fik handelen med England større og større betydning. Med intet fremmed land var forbindelsen lettere og hurtigere. Fra først af var det, som nævnt, erkebiskopen, der havde faaet handelsprivilegier i England. Han benyttede sig ogsaa flittig deraf og havde stadig skibe gaaende i fart paa de engelske havne, baade ett og flere. 1226 fik saaledes erkebiskopens mænd tilladelse til fra Lynn at udføre 10 *treiae* korn 10 *treiae* malt,²⁾ og samme aar blev et erkebiskopen tilhørende skib med norske kjøbmænd ombord plyndret i nærheden af Hull.³⁾ Ogsaa flere klostere, især Nidarholms, har vistnok allerede i det 13de aarhundrede havt skibe i stadig fart paa England. Tidlig begyndte imidlertid ogsaa byborgernes skibsfart paa England. 1225 kom der til Lynn en

1) Haakon Haakonssøns saga k. 333.

2) og 3) Rotuli litterarum clausarum II s. 156 b.

skipper, som kaldte sig „Arne, Hertugen af Norges kjøbmand“.¹⁾ Nu blev Skule 1223 jarl over det Nordenfjeldske Norge, saa kjøbmanden maa vistnok have været fra Nidaros, den eneste by nord for Bergen, som drev handel paa udlandet.

Fra det 13de aarhundredes sidste halvdel har vi i det hele taget kun faa og spredte oplysninger om handelen mellem Norge og England, og da især for Nidaros's vedkommende. Men forbindelsen maa stadig have været vedligeholdt og været ganske livlig alligevel, særlig med Lynn, den by paa Englands østkyst, som Nordboerne hyppigst besøgte. Thi i brevskeber fra Lynn fra 1280-aarene støder vi flere gange paa en indvandret Trondhjemsborger,²⁾ som blev stamfader for en rig og anseet kjøbmandsfamilie i Lynn. Mandens navn er *Peter de Thrundene*; han undertegnede i aarene 1281—99 som vidne tre gange kjøbekontrakter mellem det Hanseatiske Kontor og de indfødte borgere i Lynn. Sammen med ham var medundertegnere én gang en mand fra Harderwyk fra Zuidersøen, en anden gang en kjøbmand fra Spanien. Nu er *Thrundene* det navn, hvormed Nidaros i de engelske aktstykker fra omkr. 1300 almindelig betegnes (paa samme maade som kjøbmænd fra Visby altid siges at være de Gutlond, landskabets navn istedetfor byens). Merkes kan ogsaa, at Peters søn kaldes *Man de Thurndeyne* (en almindelig forekommende skrivemaade istedetfor *Thrundene*). Man kan derfor sikkert antage, at Peter de Thrundene var en indvandret Nidarosborger.

Fra begyndelsen af det 14de aarhundrede har vi gennem de i Public Record Office i London opbevarede toldruller en ypperlig anledning til fra aar til andet at følge handelen mellem Norge og England. Vi kan se, hvor mange skibe der hvert aar kom til havnestæderne paa Englands Østkyst, især Lynn, Boston, Hull og Ravenseer, værdien og indholdet af deres ladning etc. Af hvilken betydning denne handel var, kan vi slutte af det faktum, at mellem aarene 1303—1307

¹⁾ mercator ducis Norwegie, Rot. litt. claus. II s. 18.

²⁾ Lübeckisches Urkundenbuch I n. 416, 492 og 706. Peters søn var vistnok *Man de Thurndeyne*, der 1296 medundertegner en kjøbekontrakt mellem Hanseaterne og Lynn (Lüb. Urkb. I n. 706). Dennes søn var vel igjen *Peter de Thrundene* fra Lynn, som i begyndelsen af det 14de aarhundrede drev handel paa Norge og var en rig og anseet mand i sin fødeby (bl. a. parlamentsmedlem i 1323; se Close Rolls 1307—13 s. 127 og Palgrave Parliamentary writs II 1 s. CCXXV).

indførtes mellem halvdelen og fjerdedelen af alle udenlandske varer til King's Lynn paa norske skibe. Af disse var næst efter Bergen de fleste fra Nidaros.

Fra 1303—1307, mellem hvilke aar toldrullerne er fuldstændig bevarede, kom der følgende skibe fra Nidaros til Lynn:

I. Februar 1303—mai 1304.

26de juni 1303:

Thore magister busche sancti Laurencii (d. e. fra Nidarholms kloster)

med tømmer (*borde*) og tran (*oleum*), værd — 34 £ 10 s.

I samme skib udførte *Robertus de Banseye* malt, værd — 110 s.

I samme skib udførte *Thomos de Burgh* korn og malt, værd — 10 £ 10 s.

11te sept. 1303:

Syworth Scalderother i skibet *Help* med tømmer, tørfisk og tran, værd — 70 £.

” ” udfører honning, værd — 7 £ 10 s.

” ” ” klæde (*pannum sine grano*), værd — 18 s.

” ” ” malt og kryderier, værd — 12 £.

19de mai 1304:

Omundr de Thurendeyn i *Welifar* udfører malt, værd — 60 s.

Tilsammen 3 skibe (1 geistligt).

II. Mai 1304—sept. 1304.

2den—? juli:

Sywort Scalrothe de Norwagia i „*Olauesbusce*“ indfører: tømmer, fisk og tran, værd — 64 £.

” ” ” udfører honning og malt, værd — 22 £ 10 s.

I samme skib indfører *Ernaldus de Thornden*: fisk og tran, værd — 21 £ 6 s.

” ” ” udfører *Ernaldus de Thornden* honning og malt, værd — ? (ulæseligt).

” ” ” indfører *Omundr* „fra samme sted“ tran og fisk, værd — 21 £ 3 d.

” ” ” udfører *Omundr* honning og malt, værd — ?

27de juli:

? og fæller *de Thorunden* i *Wadebusc* indf. tran, tømmer og fisk, værd — 80 £ 10 s.

Omundr og fæller *de Thorunden* i *Fanie* indf. tømmer, tran og fisk, værd — 36 £ 12 s.

De samme udf. honning og malt, værd — 20 £ 5 s.

29de juli:

? og fæller *de Thorunden* indf. tran, fisk og gjedeskind, værd — 60 £ 11 s.

De samme udf. honning og malt, værd — 25 £.

3die august:

Syworth de Thornden og fæller i *Scalrothesbusce* udf. honning og malt, værd — 15 £.

Johannes de Thornden i *Grannesbusce* indf. tran og tømmer, værd — 34 £ 4 s. 2 d.

" " " udf. honning og malt, værd — 12 £ 7 s.

7de sept.:

Johannes le Clerk de Thornden indf. tran, tømmer, fisk og gjedeskind, værd — 43 £ 15 s.

" " " udf. honning, malt, bønner og engelsk klæde, værd — 36 £ 12 s.

? sept.:

Omundr Slumbe de Thornden i *Oxe* indf. tømmer og fisk, værd — 91 £ 10 s.

" " " udf. honning, malt og klæde, værd — 29 £ 10 s.

Tilsammen 8 skibe.

III. Sept. 1304—sept. 1305.

25de aug. 1305:

Omundr Slumbe de Thornden i *Oxe* indf. tømmer, tørfisk og gjedeskind, værd — 11 £.

Omundr Slumbe og *Albertus de Campen* udf. i samme skib korn, værd — 13 £.

IV. Sept. 1305—sept. 1306.

? okt. 1305:

Johannes le Clerk og fæller *de Thornden* indf. tømmer, tran og tørfisk, værd — 114 £.

De samme udf. korn, honning og klæde, værd — 96 £.

18de okt. 1305:

Ingelbertus de Thornden og fæller i *Grannebusce* indf. tørfisk, tømmer, tran og gjedeskind, værd — 60 £.

De samme udf. korn, malt, klæde og mjød (*idromellum*), værd — 50 £.

Haquinus de Thornden og fæller i *Kyngesbusce* udf. korn, klæde og honning, værd — 120 £.

18de okt. 1305:

Broder *Goswanus de Thornden* og fæller udf. korn, klæde, honning etc., værd — 55 £.

10de juli 1306:

Omundr Slumbe de Thornden i *Hoxse* indf. fisk og huder, værd — 37 £ 13 s.

" " " udf. malt og honning, værd — 14 £ 5 s.

Cutbertus le Cu i samme skibe indf. fisk, værd 4 £ 6 s.

" " " udf. silke (*sericum*) og *cindal* (et kostbart tøj), værd — 106 s. 8 d.

18de juli 1306:

Ernaldus le Quyte fra Bergen i *le Gant* indf. fisk, værd — 20 £ for *Peter de Thornden* og *Meynardus de Hamburg*.

De samme udf. klæde og kryderier, værd — 19 £.

Tilsammen 5 ell. 6 skibe.

V. Sept. 1306—sept. 1307.

1ste aug. 1307:

Omundr de Thorndeyn i *Imbos* indf. fisk, værd — 100 £.

" " " i " indf. bukkeskind og tran, værd — 40 s.

" " " i " udf. klæde, værd — 12 £.

Botolf i samme skib udf. klæde og honning, værd — 19 £ 5 s.

Goutre i " " " klæde og honning, værd — 14 £ 5 s.

Til Ravenseer kom der i aarene 1305—1308 følgende skibe fra Nidaros:

I. 1305—1306.

4de aug. 1306:

Navis abbatis et conuentus de Holme de Norwegia; deri havde:

Broder *Goswynus*: tømmer (*bulkebord*), tran, fisk og gjedeskind, værd — 95 s.

<i>Petrus de Thrundene</i> : tømmer (<i>bulkebord</i>), tran, fisk og gjedeskind,						værd — 48 s.
<i>Henricus</i>	"	"	"	"	"	— 133 s.
<i>Martinus</i>	"	"	"	"	"	— 215 s.
<i>Hemundus</i>	"	"	"	"	"	— 72 s.
<i>Heyricus</i>	"	"	"	"	"	— 189 s.

Samme dag:

Navis Regis de Norwagia; deri havde:

Haquinus de Norwagia: bulkebord, fisk, tran og pelsværk, værd — 79 s.

Haystaynus Pare: bulkebord, fisk og tran, værd — 99 s.

Iwo de Thrundene og *Seworth Dermagh*: bulkebord, tran, fisk og gjedeskind, værd — 170 s.

Gonor de Thrundene, *Johannes le Rode* og *Sewardus le Longe*: bulkebord, tran, fisk og pelsværk, værd — 250 s.

Bernerus Blakman: okse- og gjedehuder, værd — 20 s.

20de sept. 1306:

Navis Hamundi de Firnesse med varer for:

Iuar de Norberghen, *Dondenus de la sale* og *Persillus de Thrundene* (for den sidste fisk for 6 £ 13 s. og 1 *tymbre* rensdyrskind, værd — 4 s.).

II. 1306—1307.

24de juli 1307:

Hemyngus de Thrundene indf.: bulkebord, fisk, tran, gjedeskind og svovel (*sulphur*), værd — 35 £ 6 s.

III. 1307—1308.

6te juli 1308:

Haystaynus Perhowe's skib; deri havde:

Den samme *Haystaynus*: fisk, bukke- og graaskind og tømmer, værd — 16 £ 16 s.

Olauus Slappe: fisk, tran, gjede- og bukkenskind, værd — 76 s.

Andorius de Thruhunden: de samme varer, værd — 61 s.

Seward de Thromden: " " " " — 147 s.

Byhornus de Thromden: " " " " — 109 s.

Aluinus Crok: " " " " — 128 s.

Seward Neucomen: " " " " — 209 s.

Heyricus de Thromden: fisk, tran, svovel og oksehuder, værd — 73 s.

Johannes de Thrunden: bukkenskind, værd — 7 s.

Nicholaus de Thrunden: " " — 6 s. 8 d.

For de senere aar af det 14de aarhundrede er de engelske toldruller kun mangelfuldt og ufuldstændig bevarede, og de efterretninger, vi ellers har om Norske i England, faa og spredte. Saa meget kan vi dog se, at Nordmændenes, og da sikkerlig ogsaa Nidaros's handel og skibsfart paa England fortsattes, idetmindste ned til midten af aarhundredet. Under de lange stridigheder mellem Englænderne og Nordmændene paa Edward II og Haakon V's tid hører vi flere gange om kjøbmænd fra Nidaros.¹⁾ Saaledes blev der i Lynn 1309 lagt arrest paa to norske skibe, som tilhørte Trondhjemsskipperne *Snarri* og *Bordi* (d. e. Snare og Baard) de *Facstede*.²⁾ I aarene 1312—13 førtes der for de engelske domstole en lang og vidløftig sag mellem en Tysker *Tidemann de Lippa* og nogle skippere, som var komne til Boston og Lynn. I denne sag maa Nordmændene fuldstændig have havt retten paa sin side og Englænderne kan heller ikke have opført sig fuldstændig honnet i den. Thi foruden at Tidemann tabte sagen, maatte de kjøbmænd i Lynn, som drev handel paa Norge, give Nordmændene en skadeserstatning paa 100 £. Ved denne leilighed optraadte en Trønder *Ingelram Lende de Thorenden* som Nordmændenes fører. Efter dette gaar der mange aar, hvor vi ikke hører noget om handelen mellem Nidaros og England. Men forbindelsen kan ikke have været afbrudt. Fra 1325 er toldrullerne for Lynn tilfældigvis bevarede. Vi ser deraf, at der dette aar kom en Trondhjemsskipper *Clemens de Thorndeyn* til Lynn med en ladning af tømmer, tran, tørfisk og huder.

Lad os nu lidt nærmere betragte disse toldruller og undersøge, hvad mere vi i detaljen kan lære om Nidaros's handel. Først og fremst vil vi lægge merke til skibenes eiere. Nogle tilhørte geistligheden: stiftelser som Nidarholms kloster og enkelte vel ogsaa erkebiskopen, om dette end ei udtrykkelig nævnes; andre tilhørte private geistlige.

¹⁾ Se min afh. om „Handelen mellem Norge og England“ i Hist. Tidsskr. 3 R. IV B.

²⁾ Calendar of Close Rolls, 1307—1313. De samme kjøbmænd kaldes et andet sted *Snarri de Thornden* og *Bordy de Falstathen*, saa de maa tydeligvis have været fra Nidaros.

Især synes Nidarholms kloster stadig at have havt skibe i fart paa England. 1306 kom der, som man vil have seet, til Ravenseer (i nærheden af Hull) et skib, som tilhørte „abbeden og klosteret Holme i Norge,“ med varer for klosteret og forskjellige Nidaroskjøbmænd. Klosterets repræsentant var broder Gosvein (*pater Goswanus de Thornden*), vistnok den samme som aaret i forveien — vel ogsaa for klosterets regning — fra Lynn udførte for 55 £ i korn, klæde og honning. Geistligheden i Nidaros maa i det hele have givet sig ikke saa lidet af med handel og skibsfart. Man vil saaledes i de engelske toldruller lægge merke til *Johannes le Clerk de Thornden*, der i 1304 to gange kom til King's Lynn med sit skib. Det samme fænomen ser vi ogsaa i hjemlige kilder. Geistlighedens store indtægter i raaprodukter, især i fisk, nødte dem jo til at blive handelsmænd. Korsbroder Arnfin Peterssøn testamenterede saaledes 1349 til Kristkirken i Nidaros sit skib Mosheimsfærgen¹⁾ og kanniken Agmund Olafssøn borttestamenterede 1381 sit skib (*karfui*) med seil og tilbehør.²⁾ Den samme hr. Agmund var ogsaa, som vi kan se af testamentet, tørfiskhandler i det store og stod i forbindelse med udenlandske kjøbmænd, Tyskeren Jon Holtcamp og en vis Finken. Han var nemlig sognepræst i Hadsel og havde som saadan hele Vesteraalen under sig. Ogsaa kong Haakon synes, efter toldrullerne at dømme, at have eiet et skib, som gik i stadig fart mellem Nidaros og England. Men disse skibe var alligevel faa i sammenligning med dem, som tilhørte byens egne borgere. Der synes i det hele at have været ikke saa faa mennesker i Nidaros, som levede af handelen med England. Det var, som gamle kong Haakon havde klaget over, at ingen vilde blive hjemme og dyrke jorden. Alle vilde ud, se fremmede lande og skaffe sig en liden fortjeneste. Men formuerne var smaa og pengene lidet rigelig for haanden; saa slog man sig sammen, leiede sig ind paa geistlighedens, kongens eller de rige bymænds skibe, fik sin lille part og havde sine forsvindende smaa værdier at handle med. Der er eksempler nok herpaa baade fra Bergen og Nidaros, folk som *Johannes* og *Nicolaus de Thrunden*,³⁾ der indførte bukkeskind til

¹⁾ D. N. II n. 305.

²⁾ D. N. II n. 468.

³⁾ Disse to har sikkert ikke, som man kunde tro, hørt til skibets besætning. Thi det nævnes stadig, hvis besætningen ogsaa har andel i ladningen.

Lynn for tilsammen 13 shilling, og mange andre. At det kunde lønne sig at reise til udlandet og være borte i et par maaneders tid for saa smaa værdiers skyld, viser noksom, hvilket fattigt land Norge alligevel var, og hvor stor værdi pengene havde. Ved siden af disse smaa folk er de store kjøbmænd, som eiede egne skibe og aar efter aar regelmæssig seilede til England, kun faa og let talte, mænd som *Syworth Scalbrothe* (d. e. Sigurd fra Skallarud, sagtens et gaardnavn). Han nævnes tre gange i toldrullerne fra Lynn og synes at have eiet mindst tre forskjellige skibe: „Hjælp“, „Olafsbussen“ og „Skallarudsbussen“. Han kjendes ogsaa andetstedsfra; hans tjener Nikolas stod nemlig sammen med en del andre i gjæld til Lynnerkjøbmanden Peter de Thornden.¹⁾ Ved siden af ham kunde vi nævne Amund Slumbe (*Omundr Slumbe de Thornden*) og et par andre. Men ellers har vist de fleste været smaa og mere fattige kjøbmænd.

En anden ting lærer vi ogsaa af toldrullerne, nemlig hvad det var for varer, som Nidaros udførte til udlandet, og hvilke det hentede derfra. Som ellers i Norge var det fisken, som spillede hovedrollen, først og fremst tørfisk, men ogsaa andre sorter som *cropling* (tørret smaatorsk) og *balgfish* (tørret hellefisk, den saakaldte rav og rekling). Sild nævnes aldrig og har vel heller ikke været udført fra Nidaros. Tran eksporteredes der ogsaa meget af, næsten med hvert skib. For en stor del kom den vistnok ligesom svovelen fra Island; vi ved jo ogsaa fra „Kongespeilet“, at der i havet omkring Island blev drevet betydelig hval- og sælfangst. Mindre betydning havde udførselen af gjede- og faareskind, som undertiden omtales. Paa Jæderen blev der allerede i middelalderen drevet en betydelig faareavl; men om dette var tilfældet ogsaa i Trøndelagen, ved jeg ikke. Af de engelske toldruller kan man ialfald ikke slutte noget. Thi faareavl var jo den vigtigste næringsvei i England i middelalderen. Derimod er der en anden næringsgren, som allerede ved begyndelsen af det 14de aarhundrede havde stor økonomisk betydning ikke alene for Nidaros, men for hele Norge, nemlig trælastindustrien. Man antager jo almindelig, at tømmerhandelen først fik betydning, da Hollænderne i det 15de aarhundrede kom til landet, og endnu mere efterat de første sagbrug var

¹⁾ Cal. of Close Rolls, 1307—13, s. 127 (*Nicholas servant of Scalbrothe*).

satte op. Det vilde naturligvis være daarskab at nægte den betydning, som disse to faktorer har havt for udviklingen af vor tømmerindustri. Men slig en mægtig næringsvei skabes ikke med ét; den udvikler sig gennem aarhundreder. Og alt længe før det 15de aarhundrede fandtes der i Europa, ja selv rundt Nordsøens kyster træbare lande som Nederlandene og egnene ved Elbens munding, der trængte en stadig indførsel af tømmer. Lige fra det 13de aarhundrede — ja endnu før — stod Nederlandene i forbindelse med Norge. Af regnskabsbøger fra Deventer kan vi se, at der i det 14de aarhundrede indførtes megen trælast til egnene omkring Zuydersøen,¹⁾ og i en gammel optegnelse om Brüggens handel i det 13de aarhundrede nævnes først og fremst — ved siden af fisken — tømmer som Norges vigtigste udførsels-gjenstand.²⁾ I de engelske toldruller møder vi det samme fænomen. England har jo altid havt store skove, mest af eg. Men det mangler furu og gran, som trængtes til skibsbygning, til indredning af husene og mangfoldige andre ting. Næsten hvert skib, som seilede fra Nidaros til England, førte tømmer med i lasten. Det samme var tilfældet med skibe fra andre kanter af Norge. Omtrent en fjerdepart af værdien af den samlede indførsel fra Norge til Lynn synes at have bestaaet i trælast. Der findes endog fra begyndelsen af det 14de aarhundrede en kontrakt mellem en købmand fra Nord-England og en skipper fra Viken angaaende en tømmerleverance. Uagtet alt norsk tømmer endnu blev hugget og ikke saget, havde man dog ogsaa forskellige sorter. Det, som mest udførtes, var de almindelige hugne bord; men saa havde man ogsaa sperrer (*spires*), maalebord (*borde ad mensulam*) og fremforalt mastetræer (*mastes*). Det meste norske tømmer kom fra Viken og egnene om Skiensfjorden, samt delvis fra Bergen. Men meget maa ogsaa være kommet fra det Trondhjemske og fra dalførerne indover mod Kjølen. Allerede i den ældre Frostatingslov blev tømmer i almenningerne tilagt værdi.³⁾ En værdi og pris som i senere tider havde dog tømmeret endnu ikke faaet. 1000 bord blev 1306 i Ravenseer værdsatte til 40 s. Høiere i pris stod maalebord; 24 saadanne værdsattes ved samme leilighed til 8 s.

¹⁾ Se „De Cameraarsrekeningen van Deventer“.

²⁾ Se Vanderkindere „Histoire de Flandre“ (trad. par Gheldolf).

³⁾ N. G. L. I s. 251 (Fl. XV 8).

Fortegnelsen over det, som udførtes fra England, lærer os ogsaa mangt og meget; først og fremst viser den, hvilken høit kultiveret landsdel Trøndelagen var i middelalderen. Det var ikke bare, ja end ikke for den største del, livets allerførste fornødenheder, som de Trondhjemske skippere hentede i England. De købte ikke først og fremst korn og mel, men mere de ting, som den høiere kultur og de dermed følgende krav fordrede: honning, kryderier og klæde. Naar man læser testamenter og indbofortegnelser fra det 14de aarhundrede, undres man over, hvilken mængde kostbare klædningsstykker præster og lægfolk netop i Trøndelagen eiede. Det samme viser de engelske toldruller. En stor del af indførselen til Nidaros bestod i engelsk klæde, et stof, som kun rigmænd havde raad til at bære. Et par gange tales der ogsaa om indførsel af kostbare stoffer som silke og sindal.

Forbindelsen med England holdt sig vistnok langt ned i det 14de aarhundrede, om vi end mangler alle positive efterretninger derom. Men tilslut hørte den op og døde hen ligesom alt andet nationalt og økonomisk liv i Norge i middelalderen.

Ved siden af handelen med England, drev Nidaros, som nævnt, fra gammel tid af skibsfart paa de norske kolonier Island og Grønland. Grønlandshandelen kan vel aldrig have havt stor betydning. Dertil var afstandene for store og befolkningen for faatallig. I „Kongespeilet“ findes der en udmærket skildring baade af seiladsens farer og besværligheder og af de fordele, som var at vinde ved den. Men naar fordelene var saa smaa og resikoen saa stor, maa vi, synes jeg, des høiere anslaa det mod, som krævedes til en slig fart. — Engang om aaret gik der et skib til Grønland. Mere var vel heller ikke nødvendigt for at forsyne kolonien med de nødvendige levnetsmidler, korn og andet, som ikke fandtes paa Grønland.

Grønlandsfarerne hørte for det meste hjemme i Trøndelagen, sandsynligvis i selve Nidaros by. Men paa hjemveien landede de ofte i Bergen og boede da i erkebiskopens hus. Thi i Bergen kunde de lettere end i Nidaros faa afsat sine varer, som for største del bestod af hvalrostænder, skind af sæl og hvalros, reb snoede af hvalrossens hud o. s. v.¹⁾ Dette forhold gav i 1325 anledning til uenighed mellem

¹⁾ Seksaarstienden for Grønland blev 1327—28 betalt i Bergen af erkebiskop Eilif med 27 lispund hvalrostænder, der solgtes til en flamsk købmand for 12⁷/₁₀ pund fra Tours (Munch, Unionstiden, a. s. 98 og 313); se ogsaa „Kongespeilet“.

Grønlandsfarerne og biskop Audfin i Bergen og til en brevveksling mellem denne og erkebiskop Eilif, det eneste faktiske, vi igrunder ved om Grønlandshandelen.¹⁾ Biskop Audfin klager over den nye og uhørte tildragelse, at „de kjøbmænd fra Trøndelagen, som nu kom i knarren fra Grønland“, har nægtet at betale tiende til ham og sognepræsterne i Bergen. Han har, skriver han, forgjæves indkrævet tienden af Olaf *i Lexo*, Eindride Arnessøn og andre af deres „kumpaner“ og beder nu om erkebiskopens hjælp. Denne svarer, at han har raadført sig med de ældste Grønlandsfarere og andre gamle folk i Nidaros, og de har alle sagt, at Grønlandsfarerne fra det Trondhjemske altid har betalt tiende til erkebiskopen og præsterne i Nidaros. Han mener derfor, at dette fremdeles bør være saa, medmindre Grønlandsfarerne skulde blive vinteren over i Bergen. Dette er det eneste, vi kjender om denne strid. Hvordan den endte, ved vi ikke. Forbindelsen med Grønland varede ned gennem hele aarhundredet. Men det blev sjeldnere og sjeldnere, at noget skib seilede derhen og tilsidst hørte, som bekjendt, al forbindelse op; den Grønlandske koloni blev overladt til sig selv for snart at bukke under for Eskimoerne.

Af større betydning for Nidaros var handelen paa Island. Islændernes selvstændige skibsfart hørte, som før nævnt, op i løbet af det 12te aarhundrede, og bortset fra, at Skaalholts og Holes biskoper stadig havde part i de skibe, som for paa Island,²⁾ var det fra den tid af Nordmændene, der forsynede øen med de varer, den trængte til, som korn, malt o. lign. Tidlig fik Nidaros en farlig konkurrent i Bergen. Saaledes mistede f. eks. Bergenskjøbmændene paa Island i begyndelsen af Haakon den Gamles regering paa én gang 300 hundreder vadmél.³⁾ Nidaros vedblev dog stadig at være et hovedsæde for Islandshandelen. Erkebiskopen af Nidaros drev i det 13de aarhundrede betydelig handel paa Island. Han fik bl. a. ved overenskomsten med kongen i 1277 ret til, naar han syntes, at udføre 30 lester hvedemel til Island; ved samme leilighed fik han tolden af ett af de skibe, som hvert aar kom

¹⁾ D. N. VII n. 103 og 104.

²⁾ Laurentius saga k. 45 (Biskupasogur I s. 848): Parta hafði hann (o: Laurentius) jafnan í Íslandsferum tveimr eða þremr —; átti Hólstaðr optast nokkut í þeim skipum sem kómu til Íslands.

³⁾ Diplomatarium Islandicum I s. 603.

fra Island;¹⁾ — begge dele vistnok kun en bekræftelse af gammel hævdevunden sædvane. Endnu i det 14de aarhundrede havde erkebiskopen stadig skibe i fart paa Island.²⁾ Ellers kjender vi kun faa enkeltheder angaaende forbindelsen mellem Island og Nidaros. Det ser ud, som om nogle faa familier i Nidaros havde denne handel i sine hænder. I 1340 var der en tiendestrid mellem erkebiskopen og Islandsfarerne i Nidaros. Som hovedet for de sidstnævnte nævnes Nikulas *i Lexo* og Bjarne Selbygg.³⁾ Denne Nikulas maa sikkerlig have været en søn eller slægtning af den førnævnte Grønlandsfarer Olaf *i Lexo*. Islandshandelen holdt sig længe i Nordmændenes hænder. Thi de norske konger havde, som bekjendt, alt fra Haakon den 5tes tid forbudt de fremmede al seilads paa skatlandene. Men i anden halvdel af det 14de aarhundrede tog Bergen mere og mere luven fra Nidaros og tilvendte sig denne bys handel paa Island. Fra 1382 findes der en forordning om Islandsfarernes told,⁴⁾ som udelukkende er rettet til Bergen, og fra denne tid af kan vi vistnok regne Nidaros's handel paa Island for ophørt.

Trods øens ringe indbyggerantal har Islandshandelen stedse havt sin store betydning. Thi Island har aldrig kunnet brødføde sig selv, men har trængt en stadig indførsel af korn og andre levnetsmidler fra udlandet. Til gjengjæld har øen altid frembragt produkter, som har fundet sin store afsætning paa udlandets markeder. I de ældste tider var faareavl Islands saa at sige eneste næringsvei. Faareuld udførtes i ikke ringe udstrækning over Norge — og da især over Nidaros — til udlandet baade som skind med ulden paa og i form af vadmél i finere og simplere kvaliteter.

Svovel var i middelalderen en meget kostbar og sjelden vare. I almindelighed antager man, at det var Sicilien alene, som forsynede Europa med svovel. Men, som vi har seet, maa der til England og vel ogsaa til andre steder i Nord-Europa have været indført ikke saa lidet islandsk svovel.⁵⁾

¹⁾ N. G. L. II s. 465.

²⁾ Laurentius saga k. 63 (Bisk. sogur I s. 872) fortæller fra ca. 1320: Um vârit, nærri Bótolfsvöku, kom skip af Noregi á Gáseyri; var fyrir því skipi Bergr Jónsson; hann var lestreki (o: superkargo) erkibiskups; gekk skipit af þrándheimi.

³⁾ D. N. II n. 235.

⁴⁾ N. G. L. III s. 215.

⁵⁾ Se Hirsch, Geschichte des Levantehandels im Mittelalter.

Havet rundt Islands kyster har altid været rigt paa fisk, paa skreid og paa alskens sælarter. Men først sent forstod man at benytte sig af denne rigdom, som fra det 15de aarhundrede af har lokket stadig voksende skarer af fremmede op til Islands kyster. Da biskop Laurentius af Hole 1320 led skibbrud udenfor Haalogaland, havde han med sig en ladning af vadmél og tran; „men af skreid blev der dengang ikke udført noget“, fortæller sagaen.¹⁾ Tiendestriden mellem erkebiskopen og Islandsfarerne i 1340 giver vigtige oplysninger angaaende dette spørgsmaal. Erkebiskopen krævede tiende af skreid, tran og svovel. Men Islandsfarerne vilde efter gammel sædvane kun svare tiende af vadmél. De oplyste, at der indtil for kort tid siden kun var udført lidet skreid fra Island. „Men nu (d. e. i 1340) udføres den største og bedste ladning i skreid og lyse“ (d. e. tran). Det var med andre ord mellem aarene 1320 og 1340, at Islands fiskerigdom begyndte at udnyttes. For Nidaros og Norge blev dog dette af mindre betydning. Thi handelen og forbindelsen med Island døde jo mere og mere hen, for henved 1400 ganske at høre op. Først da Englænderne paa Erik af Pommerns tid kom til Island, var det, at den islandske skreid fik sin plads paa verdensmarkedet.

Ved siden af denne handel i det store blev der fra Nidaros stadig drevet jægtefart og smaahandel baade nordover og sydover. Vi har før talt om skibsfarten langs kysten ned til sydenden af Nordmøre og om Nidaros's deltagelse i Lofotfisket. Især maa forbindelsen med Bergen have været livlig. Bergen var jo Norges eneste store handelsstad. Did kom kjøbmænd og skibe fra hele Nord-Europa, fra Tyskland, fra Nederlandene, fra England, fra Visby, bragte Europas kulturprodukter til landet og hentede igjen, hvad Norge frembragte. Meget er vistnok udført til udlandet fra Nidaros over Bergen, og meget paa den anden side kommet til Nidaros over Bergen. Megen handel i det store kan der dog ad denne vei neppe have været. Thi biskop Haakon i Bergen klager f. eks. 1338 i et brev til korsbroder Arne Einarsson i Nidaros over at de fleste skibe, som gik nordover, var saa smaa, at han ikke vidste raad for at faa fragtet med dem nogle mastetræer, som hr. Arne havde foræret ham.²⁾ Af samme brev lærer vi ogsaa, at

¹⁾ Laurentius saga k. 40.

²⁾ D. N. VIII n. 102.

der fra Nidaros blev udført jern til Bergen. Der var i middelalderen og i begyndelsen af den nyere tid ikke saa liden jernindustri i Trøndelagen, nok til at forsyne ogsaa andre dele af landet. I regnskaber fra Bergens Kongsgaard fra begyndelsen af det 16de aarhundrede tales der saaledes ofte om „Trondhjemsjern“.¹⁾ Det har dog sikkerlig ikke været andet end myrjern, som blev tilvirket i Trøndelagen, saa nogen i økonomisk henseende særlig vigtig næringsvei kan denne industri neppe have været.

Indover i landet var der ogsaa, som før nævnt, livlig samfærrelse og handel baade mod øst til Jemteland og Sverige og mod syd til Østerdalen og Gudbrandsdalen. Ved 1300tallet var Nidaros utvivlsomt Norges anden by baade ved folketal og rigdom. Der boede erkebiskopen med sin hofstat af geistlige og verdslige. Der var domkirken og Sanct Olafs Helligdom med valfartende skarer af troende endog fra fjerne lande. Og rundt om laa Norges kanske frugtbareste og folkerigste egne.²⁾

III.

HANDELSFORHOLD I NIDAROS I MIDDELALDERENS SIDSTE TID.

Det mærkeligste træk i de norske kongers handelspolitik er deres iver for at samle al handel i byerne. Dette var ogsaa ganske naturligt. Thi i intet land har vel samfunds- og naturforholdene lagt større hindringer iveien for udviklingen af et byliv end netop i Norge. Lige fra Haakon Haakonssøns dage og langt ind i den nyere tid støder vi atter og atter paa forbud mod bøndernes smaahandel indbyrdes gaard og gaard imellem eller med fremmede kjøbmænd, mod „fjordkjøb og landprang“, som det kaldtes. Al handel skulde foregaa fra landet direkte til den nærmeste by. Retterbuden af 1384 bestemte

¹⁾ Huitfeldt-Kaas „Norske regnskabs- og jordebøger“ (se sagregisteret under *jern*).

²⁾ Se f. eks. ledingsbestemmelserne i Gulatingsloven [N. G. L. I s. 104, Gl. 315], hvorefter Trønderne skulde yde meget mere end nogen anden landsdel.